

לא ומה ששאל אחי אם יש למזוג לאורה חוץ י"ב חדש מהר"ז כתב באלקסי דשנות
מנות אין לך שאלת שלום גדול מזה. ואם כן תפשוט מיני'ה דאסור
למאי דהגניא דאין שואלין בשלום אבליס אפי' בשבת: ולכרך שהחיינו בין המצרים
כתוב בספר חסידים דלא: ונראה לע"ד כגון מילתא דאפשר לרחויה כגון
פירי או מלבוש אבל אי מיקרי פדיון הבן אין מחמילין את המלוה או הברכה וליע:
ויוס שמת בו אביו אם יש להחמנות בחדר הראשון או השני. על דבר זה שאלו
את רבותינו באושטרייך ולא הוסיף דעתם יש שהורה בראשון ויש בשני. ואני איני
כדאי להכריע אלא דים קל'ת להביא ראיה מפעירת משה רבינו דמחמטין בראשון
כי אותן הימים כתוב בה"ג: ושמה חאמר הכי הוה עובדא דשנה מעוברת היתה
ונפטר בראשון חיברא לאו הכי הוה דבחדר הסמוך לניסן נפטר דילפינן פטירתו
ב"ז בחדר מוהטע עלו מן הירדן בטשור לחדש פ"ק דקידושין. וכן לידתו ב"ז בחדר
הסמוך לניסן פרק קמא דטועה. דמי ג' חדשים מיום לידתו עד ו' בסיון יוס
מתן חורה אליבא דרבי אחא בר חיננא ולרבי יוחנן בר פפא הוה בחדר הראשון ביום
לידתו. מכל מקום פטירתו בחדר הסמוך לניסן כדלעיל: ועוד ראיה דבגדלים הלך
אחר לשון בני אדם והאי כגדר דמי דמסתמא אדר הראשון אליבא דרבי יהודה
סוף פרק קונס יין דבטעות כותב אדם סתמא וקיימא לן כוותיה לגבי רבי מאיר
וכן לרבי מאיר משמע התם הכי אלא דמחלק בין ידע שחשעבר ללא ידע להכי אין
ראיה לרבי מאיר. ואין ידעינן בקביעות עיבורינו גי'ח י"א י"ד י"ז י"ט. ופרק קמא
דמגילה אי לאו משום דמסמך גאולה לתפלה ושאר דרשות אשר שם הוה מקדימין
לעשות פורים בראשון. ומיהו התם איכא טעמא אין מעבירין על המלות כדאיסתא
התם. ועוד כי היכי דבשש לא מספדינא כלל. אף על גב דבשנה מעוברת. הכי
נמי נימא בחדר ראשון כיון דאדר סתמא איקרי אליבא דרבי יהודה דלעיל. ועכ"ז
ראיתי כבר בספר חסידים שאלה מת אביו בחדר ראשון בשנה מעוברת והיה
מחמיר בשנה פשוטה לומר קדיש גם בשבת או להיפך:

לב ואשר שאלת להשים כלי תחת הכר בשבת אם אינו מטפחן שמן כאשר
כתבת. משנה שלימה שנינו נוהגין כלי תחת הכר לקבל ניזולות
ובלבד שהכלי נגוב. אכן דקדקת בלשונך וכתבת שיפלו בו פחמים אם כן שופלין
בו פחמים שאינו כלים כשיכבנו אז אינו ראיה מניזולות משום דמבעל כלי מהיכנו.
אף על גב דבפיסקי מה"ר יחזקאל ז"ל משמע דווקא לקבל שמן חשוב ביטול כלי
מהיכנו דאי איפשר לנערו. אבל דבר יבש דאפשר לנערו שרי. לבי מגמגם על זה
מדפריך הלמודא למאן דאמר אין מצטלין כלי מהיכנו מההיא דתן נותן כלי תחת
הכר לקבל ניזולות. ומשני ניזולות אין בהם ממש משמע אי הוה בהן ממש אסור
אף על גב דיבטין מדלת משני ניזולות יבשים הן ואיפשר לנערו. וקל'ת דעתי נוטה
דמוחר להשים כלי מצטוד יוס תחת השולחן וכשתלך לישן תסיר השולחן והכלי
עומד מעלמו תחת הכר. אע"ג דגורם לבטל כלי מהיכנו אפילו הכי נימא דשרי
דעד כאן לא פליגי רבי יוסי ורבנן אלא גרס טיבוי דאיסור דאורייתא. אבל גרס
ביטול כלי מהיכנו לא חזינן דאיסורא. וגרס טיבוי נמי פסקינא כרבי יוסי
דשרי. מיהו כתב מהר"ם דוקא משום הפסיד דליקה הא לאו הכי אפילו ביום

טוב אסור ומי"מ דעתי נוטה להתיר כדלעיל. ועוד דהא אין מהרים מלהשים כלי תחת הכר כי אין מתכוונים שיפול בו שמן. הכי נמי אין מתכוונים כשמסיר השולחן אלא להלכת השולחן : ועוד דקיימא לן כרבי שמעון דבר שאין מתכוון מותר דלא הוה פסיק רישיה וכ"ש הכא דרצנן הוא : ועוד יש ראיות ונלאתי להאריך : ואפי" הכי לא אסמך על היתר זה עד יסכימו עמי אחד מרבתי ש"י וטוב צעני שחשים מים צפוט להגזיה השמן ויכזה ערס הליכתך לישן וערצה שנתך :

לג והמתענין צע"ש. דפסקינא בפרק בכל מערבין מתענין ומשלימין פ"י התוי ומהרי"מ א"ס ירצה וא"ס לא ירצה לא ישלים : וכן עשה

ר"י ועטס התבטול קודם צה"ש. ובתענית יחיד מיירי קן הוכיח שם : ויש שכתבו שבתענית חוצה לריך להשלים : ויש שכתבו שבצי"ב באב דווקא לריך להשלים כשחל צע"ש : והרא"ם ז"ל הורה לאכול מצעוד יום בערב ראש השנה לא מטעם שכתב. דיש שקורין תגר על אהו תענית כי כבר הוכיחו רבותיו ואסמכוהו על המ רשים משל למלך וכו' : עד ילאו גדולי המדינה לקראתו ומחל להם שלים : ומטעם זה נחפשת שאפי" תינוקות מתענין. אלא מתרי לתתא טעמא הוא דעבד : חדא דכתב בא"ז דבערב שבת עדיין טפי שלא להשלים : ואין דאין מתענין בראש השנה הוה ראש השנה כשבת : וא"ס מטעם זה עבר קאת כפלאתי כי כמה גדולים כתבו שהמנהג להשלים אפילו ע"ש אפילו יחיד המתענה. אלא נראה לי טעמא אחרניא משום דמהרי"ם כתב דהשלמה היינו אחר תפילת ערבית וקבלת שַׁעַת מפלב המנהג ולמעלה אפי" עוד היום גדול. וכן גדולים אחרים. אך בתענית חלוס כתב מהרי"מ שריך להשלים ממש ע"ש ק"ו משבת עלמו : וא"ז כתב שאין לריך להשלימו ע"ש : ויש שכתב שא"כ לריך למיתב תענית לתענית. וראב"י"ה כתב שאפילו בחול אין לריך להשלים תענית חלוס דלערא בעלמא הוה. ועוד טעם יש דבערב ראש השנה אין לריך להשלים שראב"ן היה נוהג בהני תענית דימי תשובה אפילו בחול לאכול מיד בלאתו מבית הכנסת בי אמר דלערא בעלמא קבל עליה. ולפי טעם זה אין ראייה לשבת : וכן ראיתי מוהר"ר שלום ש"י מורה לאכול בער"ה ביום : ומהר"א מווינא כתב צנימוקו : ויש שאין אוכלין ביום כדי שלא יוסיפו מחול על הקדש צהאי י"ע משום דיומא דדינא הוא וכמדומה שכן הורה מהרי"מ ז"ל במעניני"א : ועל טעם זה תמהתי דהא כבר קדשוהו בחפלה : ושמא על הכוס עיקר דהוא דאורייתא : סוף דבר אחר תפלת ערבית הוה שפיר השלמה צע"ש. ותענית יחיד ששאלת. אבל צ"מ בעומר היה פה תענית קריאה בשביל גזירה ולא ראייתי להתיר לאכול ביום אף כי היה צע"ש לבד לאותו שהתנו ובחול הוי השלמה בגמר שקיעה דהיינו לאת הכוכבים כמו שנהגו :

לד וקברך על הבשמים צמולאי יו"כ יפה כתבת שאין לאמרו זולתי כשחל בשבת ללא כראב"י"ה שכתב לומר כמנהג ר"ג מאור הגולה. דכ"כ בה"ג מיימוני שהביא צמלות קידוש שלא לאמרו וכתב וכן עמא דבר : ומנהג פשוט שלא לאמרו ולית דין לריך צע"ש וכ"כ באגודה בפשיטות :

לה ולאכול חמא"ס של גוים במקום שלא נהגו תמהני על המתיר דלא התירו רבותינו אלא כשמביאין מן הסרים חבית מלא גדול דכיון דמתקנין

תשובות מהרי"ר

יא

כ"כ הרבה בפעם אחת אז מהרים שלא יערבו בו בשר או חלב טמא כדמוכח בשערים דווי"רין : וכחז הרי' שעדיה ז"ל שהוא מחקלקל מחמת הבשר או החלב טמא : ומעמידין בפלומ"א. אבל במדינתינו שמאספים אותה מעט מעט כו' כדאיחא בשערי' ואף כי תולה המנהג במלכות שוואצ"ן ועירכס היה ראש מלכות שוואצ"ן אטו בשמא תליא מילתא הא אינו תלוי אלא בהרים ומקום מרעה ורוב בהמות שמתקנים הרבה ביחד כדלעיל : ואפי' אם כל זה ישנו בעירכס. הואיל ומעידים זקני העיר שלא נהגו היתר מקדם. איכא למימר שלא נחפשט שם היתר והחמירו על ע'מ'ן והוו דברים המותרים ואחרים נוהגים בהן איסור דאי אחא רשאי להחיר בפניהם דמהאי טעמא עשה מהר"מ מסגרת לתגורו שלא חתמם שפחתו בשבת בית החורף אפי' שהיתר גמור הוא בעיניו כדאיחא בחשובותיו : אי נמי מלי למימר דבקעה מלאו וגדרו בה גדר כדאשכחנא דרב איקא כו' : עד אסור לכן כחלא אפי' לזלי פרק כל הבשר. ושמא נהגו קולא בעירכס ובנותיהם שהולכו לגדור ולאסור המותר ולעשות סייג : וזכרתי בתיבותי בצערי"א פעם אחת לא היה מו' חמי ז"ל שמה ועבר שמה דרך אכסנאות גדול אחד והחיר לבעלי בתים לקנות חמאה בשוק. ואמר שהיתר שוואצ"ן ישנו שיהי כי מדינת מזנטי"א הוא ממש כמו שוויי"א בכל מנהגיה במרעה ובצממות. ושבו אח"כ כשחזר מו"ח ז"ל כעס מאד ואסר להם. ושבו בא אל אותו גדול והתרים נגדו מאד על שהחיר וכמדומה שהודה לו וחר : ובקל אנו מחמירים בכמה דוכתין משום קלים ועמי הארץ. כדאמרינן בפרק מקו"ז שנהגו ואפי' לשלוח להביא הנהגים היתר ולאכולה בעירכס נרא' לאסור משום דברים המותרים כו' אם הוא כך כדפי' לגיל שארצכס כמו שאר שוואצ"ן ואפילו הכי נהגו קדמוניכס איסור : ואיסור נמי איכא משום אל תעוש תורת אמך : ולאכול עם המתירים ע"י תערוכת. ע"ד נוטה דשרי דלא עדיף מתערוכת דמאי דמהאי טעמא החירו לאכול תערוכת פת של גוים מי שמהר עם מי שאינו מהר : אבל בעין י"ל דאסור אפי' בסעודה מזה שיש שם רוב עם. אפי' דמלאתי כחוב משום רבינו שמחה דמותר לאכול פת של גוים למהר עם שאינו מהר משום איבה : וראיתו מירושלמי דמאי דהחיר דמאי כה"ג בשבת של פרגעומא (פי' של אסיפי בגון לסעודי מזה) : י"ל דלא דמי להכא דהתם כל מאכל עם הארץ היה דמאי. ועל הלחם יחי' האדם וכולס אוכלין דמאי. והוא לא יאכל שייך איבה : וכן פת ש"ג דפת הוא עיקר הסעודה דכתב עבד לחס רב. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת אפילו לקולא באיסור דרבנן כדאיחא באשרי' דמקום שנהגו איכא דלא מלי לאישתמוטי ואיכא מחלוקת. אבל בחמאה פוק חזי כמה איכא בשוקי' שאין נפשם תאוצה לאכול חמאה ואין כאן איבה כ"ש וכ"ש שרוב הקהל פורשים ובעול יחיד במיעוטו :

לו **ורומר** קדיש ואינו יודע אם אביו ואמו קיים מדינא אין אנו לריבין דתקן המביא גט והניחו זקן או חולה נתנו בחזקת שהוא קיים כל זמן שלא הגיע לגבורות ואפילו כשמגיע לגבורות לא הוי אלא חומרי חיים וחומרי מתים וכיון דיש מתים ודאי אין ספק מוליא מידי ודאי ולכך אין אני אומר קדיש. ולפעמ"י אין אני פורס על שמע כשאין שם אחד מן האבלים לכבודן : ואם אין יחוס שיאמר

שיאמר קדיש אמור ומה בצך וכן להחפלה אם אחס רגיל ואל תשיג גבול אחרים הוודאים: ותוך י"ב חדש על אב ואם זה לשון הרי"מ בתשובה: ובשבתות ויו"ט נהגו כמו כן שלא להחפלה כל י"ב חדש. אבל בימות החול לית דין ולית דין שאין בו לא איסור ולא מנהג עכ"ל. אלמא שלא הו"א אלא ימות החול מכלל דכל שבתות נהגו שלא להחפלה: ואורח"י חו"י י"ב חדש הבאים להחפלה לעבור לפני התיבה ולומר קדיש יתום באושטרייך נוהגים לומר ואין שום מעלה לבני העיר על האורה בענין זה אבל מהרי"מ סג"ל ז"ל הנהיג ב"ה שלו שלא לומר אלא הסולכים עם הדיר: וכן נהג מהרי"מ על פיו: וכן נוהגים בעיר הזאת. שכן העיר דוחה את האורה חוץ מפעם ראשונה או יום שמת בו בכל שנה. ונראה נראה ופשטיה ואיני כדאי להכריע. ומכל מקום קצת נוטה למנהגיו הו"א וכל זורכי ב"ה מוטלין על הליבור כמו להשכיר חוץ או מניין אם היו לריבין או לקנות ספר חורה ומעיליו ובניין ב"ה הכל בא משל ליבור וכופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות ספר חורה וביאים וכתובים ולהשכיר מנין לימים הנוראים כדפסק מהרי"מ מכה ה"א דלעיל דתוספתא ו"ה"ה להשכיר חוץ או קורא וכל עיני ב"ה כדמוכיה באותו תשובה: ואין יכולין לבקף את האורה לחת עמם כלום לכל זה: מסתברא דה"ה כל הולאות ב"ה שלהם דהא קמן יכולין למוכרו ואפילו דכר"י כדפסק ראב"ה פרק בתרא דמגילה ולהכי מנהג בכל הקהילות שכן העיר ממש דוחה האורה ממקומו בבית הכנסת ונהיגא נמי דזו"ע אין קורא כ"א בני העיר אלא בשבתות רגילין לכבודו ומוחלין בני העיר על כבודו דמשכחי לקרות בשבתות השנה עובא. ואשכחן בירושלמי לחיטא דפסחה י"ב חדש בין ליעול בין ליתן ובכל דוכתן נקט ב"ה העיר: רש"אין בני העיר לעשות קופה תמחוי כ"י: וכן לשנות לכל מה שיראו בו ומפרנסו בו עניי עירם. עניי עירם קודמין וזכר לדבר אחסי משמר טול אתה בשבתך ואני בשבתי הו"א וכן התנו הכא נמי כל זורכי ליבור בעירו ובבית הכנסת שלו כל עבודתו שלו דהיינו תפלה במקום עבודה. אף על גב דהתם גבי כהנים יש לכל אחד חלק כמו להבירו אפילו הכי כיון שנשתלקו כל אחד ממשמרת חבירו אינו יכול לכנס בגבולו בעבודת ליבור. וכן המשמר נחלק לבית אבות כל אחד יומו. ולענין הלוואות אין מניחין להלוות ולהרויח שום דבר בעיר מי שאינו נושא בעול עם בני העיר: אפילו כי ליכא משום עינא השר דבר מחא אבר מחא מעכב וכל מיני רווח"י מעכב בן העיר על בן מלכות אחר כדאיתא בכמה דוכתי פרי לא יחפור: אפי"ן פרדכת מו"א את שאין לו ישוב מן העיר משום מליאות ויתר רווחים הבאים לידו. הכא נמי מעכבים בני הכנסת על כרי מליעול מלאתם הו"א ואינם נושאים בעול בית הכנסת עמם. ובאושטרייך נוהגים לומר קדיש יתום הדיר אף בחול ושמא מתוך כך אינם מקפידים: הנה כחבתי לך עניות דעתי אכן אל תסמוך עלי והמנהג עיקר על כו דרוש אחריו וא"ל ש"י לזוג ולילדים כנפש אחיך הקי יעקב הלוי:

וזאת השיב לכן אחיו מה"ר יעקב גיילנהוזין בן מה"ר יקותיאל הלוי ז"ל.

לו **אביר** הרועים תמים דעים האיש הנעים המעולה והיקיר בן אחי מה"ר יעקב

יעקב סג"ל ש"י מה זה פירקה עול מעל לוהרך לחלות קולר בצואר אחריני וסילקת
 עלמך מדינא דיתמי ועודא הוה בעירך ואחא אביהם של יתומים וידעת חוכן
 הענין להעמיד כל איש על חזקתו ולא תהא שמועה גדולה מראי' ואין סנהדרין
 שומעין מפי המתורגמן אין צוה כי אם הרבות ענוה : ועתה נכסוף נכספת להרחיק
 מעושה הדין ומרעומת בעלי דינים הוה ליה למר' למיזל קמי רבבני המופלגים
 ורגילי דדיני ממונות והוה לייטי ב"ד טפי והנחת כל ארזי אלבנון. ואולת אל ה'איוז
 אשר בקיר הדיוט פשוט כמוני היום מלא לרות ודאגות ואבלות שמעחא בעי ללותא
 ואין השכינה שורי כו' וכן לדבר הלכי ומי אנכי למיחת לעומקא דדינא דיתמי
 ודינא דתלי באיסור. ואי לאו דקש' עלי ריחוק הדרך וגם דאין מסרבין לגדול כמותך
 השיבותי שותך רייזם ומ"מ דין תורה לא ידענא אך עניותי אחוה לבס : הנה
 בכמה דוכתין שעברתי מיום עמדי על דעתי ראיתי דהסיגי להלוות נכסי יתמי ברבית
 קלוזה ותמהיה מאין הגלילי לדב' כי כל רבבותי לא הסירו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד
 ואי סורא קעבדי האפטרופסים שהלוו ברבית קלוזה דכה"ג רבי' קלוזה חשיב דפיי'
 מהר"ם בשבועה על המלוה שחוזר עם בנק כו' ואפי' היו האפטרופסים מקבלי
 מכות המדינה וכל אוגסי לא מהני דווקא בדרך מקח וממכר דהוי ריבי' דרבנן מהני
 כי מקבל עליו אוגס או זולא אבל בדרך הלואה אפי' מקבל מלוה כל אוגסים
 והלוי מקבל גיב' ואבדי' אפי' הכי אסור כמו שהוכיחו החו' פי רבני' וכל רבתי'
 אחריהם : וכן איתא בההיא שבועה דלעיל וא"כ מה שהוכיח פלוג' שקבלו עליהם
 מכה המדינה דל"כ הוה רבית קלוז' אין צוה ממש דאפי' קבלו אוגסין אפי'
 הכי איסור עבדי' כדפרשי'. אלא דנלערך לומר דברי מהר"ם כמו שטען האפטרופסי'
 דאנו יד דיתמי אכן ועבדין כאלו אחנו קרוב לשכר ורחוק להפסד : וכדפסק נמי
 ראב"ן דלא מהני למקבל שמקבל בע"א מתקנת' דרבני' דהיינו רחוק להפסד ואפי'
 לראב"י ורבי' דמהמני' ליה בשבועה היינו כי הוא מוחק. אבל הכא בנדון זה היתוס
 מוחק ואית ליי משכנות ואפטרופסים הוא נאמן אי הוה טעון קרוב לשכר ורחוק להפסד
 או אי ליחא קמן הוי טעני' אנו ליחמי עד כדי דמיהן : אמנם כיון דאפטרופסי'
 קיימי ואמרו שהלוו ברבית קלוזה. אם כן לא הותנו אלא דבעי' למימר ממילא
 מכה תנאי ב"ד כאלו הותנה אע"ג דלא אהני כמתן דאתי דמי כי הוה דמהר"ם
 אלא דלא דמי לגמרי דהתם חייבי במאי דמטי רווחא ליד' אבל הכא עומד ולווח
 דלא מטי ליי אפי' שכר לימודו וא"כ היכי יהיב ליה מאי דלא שקיל : ומ"מ נראה
 דמהפכינא אכונתא דיתוס ונימא דהוי כאלו אתנו שיתנו לו מן הריוח עד מקום
 שיגיע ויזמנס עליו בהוצאה בכל היכולת במלבוש ואכילה ובכל מילי כדי שיספיק
 הריות. ואם הרבו עלי ופרנסו דרך כבוד טפי ממאי דקמרווח דקסא תחב לו ויאן
 ועושר בביתו וגו' זה המגדל יתוס בחוך ביתו ומלתא דשכיח הוא שאדם מגדל
 חורגו ומטיב לו מאהבת אשתו וכבודה כי נכמרו רחמיה על ניכס בראותה אותו
 אפס עזר וצוה והפצירה בעלה על בנה והוא לא הסגיה על מזונות עם שאר בני
 ביתו משום דקסא ומשום כבוד אשתו. ונחת רוח ולא נהחייב אלא עד מקום שיגיע
 הריוח והמתורגמן קייב ליה אע"ג דריבית דרבנן מתנה אסרי מקלת רבנותא
 מכל מקום הא חילק בא"י כי התנה לכתחלה בחורת מתנה שרי לת"ח וה"ג יתוס
 קטן דלאו בר עונשין וכל שכן שאין זה ריבית אלא מיחוי כריבית : וכל שכן דהכא
 לא

לא הותנה כלום אלא משום דתקנתא דרבנן הוי כאלו התנה לתת לו פרנסתו כדי הריוח. וא"ד אין חייב כלל אלא מדנפשיה משום דק"י וחייב אשתו כדלעיל. וכן מנהג בעלים וכן מוכח מדברי עזמנו שכך היחה כוונתו רק להרויח יאלת לימודו דהוה מזומנים אבל על המזומנות לא הש. ועוד אם ה"י היחוס הגיע לפעוטיו וכדאי גונא וראוי קנת לשמש לבני הבית אמרינן המותר קיהיב בשכר ערמו : ועוד דיש מרבנותיו דהתירי להלוות דקדק בריבית מההיא דירושלמי הלנה בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החדש : וכדב באגודי דמהאי עעמא שמה נהגו להלוות על מקומות של בית הכנסת ולישב עליהם. והכא נמי אין לך מצוה גדולה מהמגדל יחוס כדלעיל ולדקתו עומדת לעד : ושמה מכאן נתפשט המנהג שמלון נכסי יתומים בריבית קלוזה דכל ענייני יתומים חשבנין ליה דבר מצוה ואמת כן הוא כי הם נעזבים וספלים מאד. וכי מחמוטעים נכסיהם נעשים כלים לגמרי. ואף ע"ג דה"ר דוד הלוי דקדק מפרשי' דבעינן למיחב בית דין משום דהפקר בית דין הפקר. מ"מ חזינא רבנן קשישי באתראי כגון מהר"מ ויתר רבותינו לא חשו לכך אלא על סברא דריג' ובית דין אציהם של יתומים ולא בעו פרוצול דכל מעשה יתומים על פי בית דין וכל שכן דכאן נחמנו על פי האשל הגדול רב עירס ובית דין תלמא ולאו עליהם לפשפש ולעשות הטוב ליחוס וכל מעשים האפטרופסים על פי בית דין והשלחות וכל מה שהקלתי על יחוסם בענין רבית היינו אם הוא פחות מ"ג כי כן כתב ר"י בחשובה : ומה שענין פלוי ממכת מדינה ודאי אי לא הותי דברים שבלב אינם דברים דעלי' רמי לאתגוי' אע"ג דחיי' בהמקבל שדה מחזירו כו'. עד אם מכת מדיני הוא מנכה לו מן חזירו התם בחכמות' מייירי ובמקרקעי דברשות' דמרח קיימא ולא נתחייב לו אלא מקרקעי זו וקאמר ליה מזלך גרם ונסתחפה שדך. אבל מטעמי כגון מעות הלוואה או כלי שאלו בחזקת שאל ומלוה קיימא לכל אונסי' דמטעמי' בחוקי' מאן דאיתניהו בידים קיימא וכל הנאה שלו ומאי דבעי עבדי' ביה ומלוה להולאה נתנה : וכ"ת אונס דלא שכיח כי האי לא קבליה עליה כי הוה דמי שאלו וכיון שאלו לכלל תנאי' לקבל אונסא נימי אונסא דלא שכיח כי האי לא קביל עליה דלא אסיק אדעתא. האי נמי לאו מילתא היא כיון שקיבל עליו מסים ועולים האי נמי בכלל מסים הוא כדפירש מהר"מ בחשובה במיימוני דמיקון דאפילו תפיס חשיב מסים דכל מסים שלנו אין להם קצבה והמסרב אחת דתו להמית לשלול ולבחן : ומה שהכביד הפעם לתופשם כי ראה הרבה ורא' להיות בעות שלא יצריחו ואפילו מגזם להם עוצא הכל בשביל ממון הוא וכיון שקבל עליו מסים הא נמי בכלל. ובאותו חשובה נמי כתב אי לא דרך גותן בהדי' ההפסד הוי דרי מקבל עפי משלגא דהפסד ואיכא איסורא. והך עעמא ליתא גבי יתמי כדלעיל וכ"ש מס זה דחשיב דינא דמלכותא כדאיתא בחשובה אחריתא במיימוני דדרך מלכים להרבות שכר חיילותיו בעת מלחמה ודינא הוא לנצות מסים גדולים לאורך אכסניא והיינו ממש כדון זה : ועוד מאן לימא לן דחשיב אונסי' דלא שכיח כיון שזה שנתים ויותר היינו כולנו מצפים יום יום על ביאת המלך ותבועותיו והוה ליה לאסוקי אדעתיה לאתגוי' כי הוה דפקינגא מכרה לכל הפחות באונסא דשכיח' ולא שכיח ומדלא אחתי איהו דאפסיד אנפשיה : וליכא למימר דליהוי אומדנא דמוכח דאזלין

בתי

בחרי הויה דר"ש בן מנסיא ושטר מזרחת ודזבין נכסיה אדעתא למיסק לארעא
 דישראל וטובא דמייתיה ההס פרק האומר ופרק אלמנה כיוצא וכן אחריות טעות
 סופר הוא ללא שדי איניש זוזי בכדי ללא דמו דכל הני אכן סהדי. אבל הכא
 דהלואה הויה ומחית איניש נפשיה לספק דילמא ירויה טפי או כדי שיסא לו מעות
 מזומנים להרגיל אליו מערופיא כיון דאיניש חדתא הוא כמו שטען וחזא דאיניש עבדיה
 ליה סרסירותא וכמה מיני רווחים שהיו יכולים לבוא אליו ע"י הני זוזי : דאי ללא
 חימא הכי דאכן סהדי דאי ידע דלחייליד אונסא לא כל ליה שאירעו אונסא ליטעון הכי
 קביל עליו מעיקרא אלא על כרחק כדפי' דמחית נפשי' לספיק' וכל הנאה שלו. ועוד משוי'
 כבוד אשתו ומשום אדקה דלעיל. אך מה שטען המקבל שהתנה בפ"י לבד מכת המדינה
 והאפטרופסים אינם מודים לו ודאי מהימני' אפילו בלא שבוע'. לא מביעיא למתרימ'
 דמהימני' לשליש בלא שבוע'. אלא אפילו המחייבין שלי' השבועה היינו דווקא בחד
 והני תרי נינהו והו' סהדי דאפטרופס נאמן להעיד פרק זה בורר. אע"ג
 דמודה ריב"א כשנושא ונותן בנכסי' דלא מסהיד פרק זה בורר : התם היינו
 טעמא משום דחשיב קאט-נוגע בעדות כיון דלריך לשלם אם פשע כדמוכח מההוא
 דהמפקידנימא לאפטרופס שלי' כו'. או ילערך שבועת היתת ותו לא הוה עד כדמסיק
 פרק האי' מקד' דחשיב ל'י נוגע בעדות-מעטם זה. אבל הני אפטרופסים אפי'
 יפסיד היתום לא מפסידין כלל דהא לא פשעי מידי. ושבוע' נמי לא צעי על ככה
 דדבר מפורסם הוא ועדים גמורים הם. וליכא נמי למפסלינהו משום דעברו אלא
 חשימון שהלוו ברביית קאז'ה. לא מצעיא אם אין כאן שטר ועדים אלא על פי
 עצמן. דאין אדם משים עצמו רשע וכשר אפי' לדיני נפשות. אלא אפילו יש כאן
 שטרא ונדוע מאחרים לא פסלי וכיון דעבדי כמו המנהג והסברא מלוה קעבדי
 להריוח ליחוס. כי הנהו קבוראי דיוס טוב שני דפרק זה בורר וכן עידי ריבית
 מבשרין מעטם דלא חשימון במלוה ולוה לאינשי משמע להו. וכן לא תחמוד
 לאינשי בלא דמי משמע להו. אלמא דהיכא דמצי למידי' להו שלא כיוונו להרשיע
 והיה צעינו היתר לא פסלין להו. וכן מסיק הר"ש: ועוד דהכא משכון ביד היתום
 וטעינן עלה עד כדי דמי'הן. אלא דלבי מהסס ביה דדילמא הוי מילתא דלא שכיח
 לא טעינן ליחמי' שקיבל עליו מכת מדינה. אבל האפטרופסים ודאי נאמנין
 כדפרישית. וכל זה אם היו מכחישי' למקבל בפירוש שלא הותנה מכת המדינה
 אלא שהאפטרופסים טוענין שלבסוף בשעת הלואה הלוו סתם. כך הבנתי דבריהם.
 ואם כן הוא שהאפטרופסים אומרים כן שהותנה האשה בתחלה ובשעת הלואה לא
 הוהו. אז לא מחלה בפ"י הנאה. אז יש לדקדק אם היו עסוקין באותו ענין
 משעת התנאי עד שעת הלואה אז לא בטל התנאי ואדעתא דהכי קבלו המעות.
 אבל הפסיקו בין הנאם להלואה ואחר כך הלוו סתם נראה דהוי דינא כי הויה
 דחוספתי דקידושין ורבותינו הפוסקים מייחי' לה במוכר אמר במאחיים ולוקח אמר
 במנה והלך זה לביתו זה לביתו. ושז תקבלו יחד וקנו סתם אם המוכר חוזר
 אל הלוקח נחמה לו במנה ואם הלוקח חוזר אל המוכר נותן מאחיים. ה"ג בנדון
 זה. אם האשה לא נחמה אלא בתנאי זה והאפטרופסים לא רצו ושוב חזרו זה לזה
 והלכו סתם נשאל לאפטרופסים מי חוזר למי והחזר אלל חזירו ביטל דעתו ורצונו
 לראון

לרצון חבירו ואפי' יש כאן שטר ולא הזכר בו תנאי מ"מ מהמניין לאפטרופסיו על כל דבר שטר והמשכון באיזה עניין קבלם וכל מה שדנתי היינו על הקקן אבל לפרנס היחוס מכאן ולהבא ח"ו אם פסק הלואה בעיר ואין עוד ריוח לא מחייבין האשה ובעלה לפרנסו מכיסם. אבל יש קצת הלואה ולמלאנו לו כדלעיל ויקיימו תנאם או אם הרויחו כבר יותר מכדי סיפוקי יפרנסוהו עד כלות שנתים ויקבלו עליהם בחרם כיון דבאים להוציא המשכונני אם אין דבר מצורר אבל לפי משמעו הטעמו הוי דבר מצורר: כלל דמילתו הקקן קיים ליחוס אם לא שהאפטרופסיו מעידים חד מהנהו תרי דפרישית שהיו עסוקין באותו ענין משעת תנאי עד שעת הלואה או שהיו חוזרין אל האשה אחר זמן והלכו סתם והרויחו מה שאכל היחוס. אבל כל מה שהוציאו עליו לא מפקינן מיניה דכל ריבית דרבנן אין יולא בדויינין וכל שכן שכתבתי לעיל כמה טעמים להיחר גמור. אבל מכאן ואילך אינן חייבין לפרנסו אם אין עוד הלואה וריוח בעיר או שלא הותירו כבר: ומה שכתב פלוני יתמי דאבלי דלא ידידו כולי. אין עניינא לכאן כלל דהתם אגזל דאין שאינו מחזיק חוב אביו אבל הכא מדרידיה קאכיל. ועוד אפטרופסים נמי מקבלים אצ"ע דקטן הוא היחוס כיון דעל ידו נעשה. ועוד כי חזו דיינים דמיסתבר לך כל יכולים כדפסק ר"י בתשובה מההיא דרב נחמן כיון דשמעינן יתמי דמכלכלי מחזיקין משום פסק דניזקין להן לפעמים. וכל שכן הכא להחזיר לה משכנותיו אל דינא הכא ואין להאריך לזה כי כבר הארכתי יען כי לא ביארת לי כל הדרך. אמני עס כל זה יעינו האפטרופסים ומהר"י אם נתחייב האשה ובעלה הן בקקן או בריוח ומחוק כן יבא הפסד ליחוס כמו שכתב בטענות שרואים לדחותו בשתי ידים ושלל להנותו עוד: אם בן איפוא יאל שברו בהפסידו ותקנתו קלקלתו איבעו להו לעשות דרך בקשה ולפטר עמו ולפייסו במידי דמפיים אך לטובת היחוס. אם הוא בר הכי דאפשר שהיחוס יהנה ממנו אם יפייס. וכהאי גוונא יש כח ביד בית דין לומר בנכסי יתומים שלא תהא מכשילן לעמיד כדאמר ממנעי ולא עבדי. וכל זה תלוי בשיקול הדעת דמהר"י והאפטרופ' לפי העניין שלא יבוא היתוי לכלל הפסד ולאמריק נמי לא חשבינא קבעינא. והנה גיליתי לכם סכלות דעתי. אף כי לחם ושמלה אין בביתי: יגעתי באנחתי: ותהי לי לחם דמעתי: ומן המזל קראתי: אל צור ישועתי: נאום הקטן הטבו יעקב הלוי:

לח לחיים טובים וטנים מרובים יכתב ויחתם ידידי פטיש החוק מו' מה"ר יעקב ס"ל ש"י. מה זאת באתה לחכות בקנקן ריקן ולמשש בלי. ומי כמוך מורה. ואם לבך נקפך בשום דבר איבעי לי למר למיזל בחר רישי בלי ורישי גלותא ואשר יאלא מפיהם כל עדת ישראל ישעו אותו. אך אנא זעירא דחבריא איני רגיל בבוראה כל שכן למרחקיי אחרא דאריוותא אלא דענוותך תרביני לחוות דעי ולדון לפטיך. ומעייבותא דמר אמינא דעניות דעתי נוטה דחמרא שרי כיון דלא חזינא שום גוי דשתה מיניי אלא שהעגלן אמר שבמקום המכס פתחו אותו ושכשכו בו. אמירתו לאו כלום היא כדאיתא במרדכי תשובה רבינו שמשון קל וחומר מישראל דאין אמירתו כלום אחר שילא מידו כדאיתא פרק הניזקין. ואין לחלק דהכא

והכא הוה הגוי בשומר ושומר ישראל נאמן בשמולתו פעם ראשונה : הא ליחא דהגוי
 לאו שומר הוא שלא האמינו אלא החצית החומה כדאמרין התם לא מסר לו
 אלא שמירת המפתח. אבל על היין לא האמינו כלל וגוי דמסימן לפי תומו היינו
 להקל ולא להחמיר כל מקום דאיכא למיתלי בשום אמתלא כדמוכח הוה דשל
 ערלה הן של עוקס הן כו' דלהשביח נאקחו אמר קן כ"ג שמה שהולך לומר שום
 אונס שאירעו פן יפסיד שכרו דעל כרחק הכי צע"י למימר בההוא עובדא דשפחה
 דלעיל שלא נכנסה אלא בשביל היין אלא שהולכה להשיב קן מחמת ששדוה
 בגניבת ממון הכי נמי בגדון זה דכיון דלא מסימן אצ"ג דנתקלקל החותם יש
 להחיר כדאיתא במרדכי מההיא דטרו"ו המניח בחלון או ליירין אצ"פ שנתקלקל
 החותם טהרותיו טהרות : ופרק בתרא פריך השתא טהרותיו טהרות יין נסך
 מצעי אלמא דקיל טפי. ועוד דהכא איכא למימר דחשיב שפיר חותם אחד
 סתימה המגופה אם היחה מהודקת יפה כדמוכח הוה דשריק לחתומי וכדאיתא
 התם במרדכי אצ"פ שאין אותיות על החותם וכיון דקיימא לן כרבי אליעזר דשרי
 בחותם אחד דלא חייב לזינפא. הכי נמי חותם אחד חשיב דכל איכא דהוה טורח
 לפותחו חשיב חותם כדמוכח פרק אין מעמידין אף על פי שלא ידע ישראל הנשאל
 לו סימן החותם מכל מקום מנהג העולם אין לסתור אלא בראיה ברורה כדאיתא
 בהג"ה שבמיימוני ומסתמא חציה שבולחין ממקום למקום מהדקין המגופה יפה
 והזינא התם דלא אכריין לאותו חמרא ביד גויס בחר דק"ל כרבי אליעזר וכרשב"ג.
 אלא משום סיכר : וכיון ישן דאמרין סיכר ושרי בחותם אחד כל שכן הכא דחמרא
 דישאל הוא וירא להפסיד שכרו כדפירש רבינו חס. ואתה כחצה וזה לשונו
 והמגופה היחה סחומה בגד כאשר רגילין לסתום כל החציות עד כאן. ואינו מבין
 לשוק אם לא היה כי אם בגד תחוב בפי המגופי הא והאי לא חשיב חותם כדפי'
 רבותיו ספר התרומה וסמ"ק. אם תחב מעליה או נעורת דלא הוה חותם.
 אמנם אין דרך לשלוח חציות בעגלה בעניין זה כלל אי לא דמהדקין ליה טובא
 במגופה של עץ ובגד סביביו וכן הבנתו. ואם כן נראה קלת דחשיב חותם אחד
 ומטעם נמלך לא שייך להחיר דאין כאן מרתח כדפירשו רבותיו בהדיא דכמה
 לילות היה צבית גוי נעול. ואפילו לדברי הגוי נראה לדמותו להחיר את הנרעה
 או מדדו בקנה דהוי לדידהו שרי בהנאה ואסור בשתייה ולדידן דקיימא לן גויס
 בזמן הזה לא מנסכי אלא כחנוק בן יומו הוה וכיון דעל ידי דבר אחר הוה שרי
 אפילו בשתייה כדמיייתי במרדכי לשון הר"ר חזקיה. ואצ"ג דחינק באשרי כי מדדו
 דטריד להיכא דלא טריד לפי הנראה הא נמי טריד לשכשך ולחפש בו מדופן
 לדופן כאשר כחבת שאמר הגוי. וטפי איכא למימר כיון דפתח ליה במכס ומירח
 דהוי חמרא חזק וסוחמו. ולא חפש יותר כדמוכח הוה פולמסא ונכדי ואמאי לא
 נימא נמי שחפשו החציות ע"י שכשך בקנה אם יש בו ממון : כ"ש גבי עובדא
 דידך דאם היה כן היו מריחין אותו. ואף על גב דהיתר זה לא מהני אלא לאותה
 שעה מכל מקום הוה נכאן ואילך בלא חותם ביד גוי. וסוין יוקר באותה
 מדינה ומאד תאביס לשתוחו. אפי' הכי יש להחיר מטעם זה כיון דהיי החותם
 בכל מקום כמו שכחצת רק המגופי לא היחה סחומה אין לחוש אלא ששחה ממנו

במנקה

במקתה. כי ההוא לאגר דמיא דהא לא חיישינן שכוון לאוסרו מחמת רשע וליגע
 בו כדפסק מהר"ם ורש"ז דהא הוא ידוע שעשה מחמת רשע להכעיס התירו
 רבותינו. ואם כן אפילו הוה הכי שקדח במקתה הוה מנגע גוי ע"י דבר אחר
 כדלעיל ואי משום עיפת יין החוזרת בטל בסי בזמן הזה דלא מנכסי ואיכא לך
 לבעול זמים ששכשו בו ושבעת הבגיר : ומשום נלוך אין לאוסרו כי הני דקני
 שקני כו'. כ"ש הכא דאיכא הפסד מרובי דנלוך אין חיבור : ואין כאן חשש אלא
 שמא הוויא יין ע"י בת גיסתא והא לא שכיח כלל ואין כל אדם יודע אותה חכמה
 ולא מחזיקין ריעותא במידי דלא שכיח. ואע"פ שאנו מדמין להיחר מגע גוי בזמן
 הזה ע"י דבר אחר בכוונ' מגע אס היינו רואים מעשה. יש להתיישב בדבר
 להחיר. אבל כה"ג דספק הוא מיתלח תלין וסמכין עליה דהר"ר חזקיה בשעת
 הדחק ובהפסד מרובה. וקריעת המגופה יש לתלות בכמה גווי שמא העגלן עלמו
 ה"י סבר שיש בו כסף או זהב ופתחו וכיון דהריחו הדקה וסתמו כי הוה דפולמוס
 דלעיל או שמא באתח הסירים והקוליס נקרע ומחמת יראה קאמר הכי. או שמא
 אחד הריקני ישראלים יחב ליה זוזי ופתח ליה אס הוא מקום שעובדים הני
 פחותי שקורין עיי"ל געש"ט ובכל מקום תלין גבי יין נסך כי הוה דשקיל
 אופיא (פי' שוימ"ח) אימור מגבה דחביאת שקילת"י אע"ג דהשתא ליתא. וכן מוכח
 בחשובה בכמה דוכתא. ואפי" כד של יין ביד הגוי כדסתיר א"י. וראייתו ממדק
 דתלימי ב"הס עהור. וכן בחשובה מייתי ראיייה מתינוק ושושנים בידו אף על פי
 שאי אפשר ליעול אלא ממקום עמא וכהנה טוב' בחשובה : אף על גב דהתו
 פירשו בכל דוכת' דההוא מדף לחד שינויא אינה הוכחה לרצא שארס עהור סילקו
 כדי שלא יעמא. וכן יש לפרש גבי תינוק : נראה לי שסמכו הגדולים לאיך
 שינויי דלא גזרו על ספק אוכלים הנמלאים משום הפסיד דאין להם עהרי במקוה :
 אבל קורדוס הוה ספק כלים דבין נסך אזויני בכל ד' לקולא דהא לא כן תקשי
 להו אס אמרו ספק עומאה לטהר ואמרו ספק איסור להחיר. דכי הוי גוונא
 פריך פרק כיוסוי הדס : וטעמא דתינוק ומדף דאין בהם דעה לשאלו כדפי' תו
 בעלמא ואפילו הכי מייתי הגדולים לין נסך דעיקר הטעם משום חזקת עהרה וה"ה
 חזקת היתר. ואי משוי דסתמו הגוי במגופה הא אינו לריך לפניס ושימא לא נגע
 ביון ואפי" נגע הא לא ידע ולא כוון. ותשובות חבילות במרדכי על זה שאין כאן
 בית מיהוש : ואיכא נמי למיתלי שכלילה בבית הפונדק ראה אחר לגנוב וקרע השק
 ונודע לעגלן וגירשו ואומר יתה טענות המוכסן משום יראה כדפי' לעיל : ואע"ג
 דראב"ה פי' דבעין דבר ההוה לתלות בו נראה דהני לדדי' חשיבו הוה כי
 הני עובדא דשפח' דלעיל. ומה שכתב מר דווק' שרינן ע"י דבר אחר כי ידעינן
 בודאי דלא נגע כדאיחא בא"י בשם ראב"ה הגע עלמך. אנו מי מחזיר ראב"ה
 ריעותא מנפש' ביון נסך הקל וספיקא דרבנן כולוהו דוכתין אפילו באיסור דאורייתא
 לא מחזיקין ריעות' אלא מוקמינן כל מילתא אחזקת'. אלא נראה לי הדעת ראב"ה
 וראייתו כמו שכתבו התו' ויחר רבותינו דהק' לפי' ר"ת דשרי ע"י דבר אחר שלא
 בכוונ' מההוה עובדא דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן כהוראי דפרי' והא נגע
 בנטלא ולפרש"י ניתא אבל לר"ת אה"ג ס"ד דשיכר' הוה ופי' שם אליב' דר"ת
 דהכי

דהכי פ"י. והא סתמי' דמילת' נגע ביין בידו כששאב בנטלא כמו מילתו' ללא רמיא עלי' דאינש כששאב מן הכובה בנטלא סתמא דמילתא נגעו ידי ביוק שבכוב' וכה"ג דעת ראב"ה דאם היה נגיע דדבר אחר הוה ע"י עסק שרגילין ליגע ביד בלא מחכוון כגון הוה דמרדכי שתחבה הגויה הכרזא ולפי הנראה יתח' הוין המקלח על ידה או כה"ג. אבל הא דחיפש ע"י קנה או קדח במנקת מה לו ליגע ביין ביד הא פשיט' דלית לן לאחזוקי ריעותא. ולא דמי ליון שמגזו גוי אפילו נמלא החבית מלא חמ"ל דשחה דמהשתא לריך לומר שמלאו במים דהיינו דווקא שמתכווני' למוגזו כראוי ומדקדק שלא יוסוף ולא יפחת וחיישינן דילמ' נגע כדפרי' וכל רבותי' אחרינ'. ואפי' לא"ז דאסר זריקה בעומד בקרוב. הני מילי כי ידעינא בודאי ששחה גזירה שמא נגע אגב עירדא והניחו. וגזר זריקה אעו הנות. וגם משום דבגיית רחבה. אבל כה"ג דדון דידן מלינו למימר דמודה א"ז דמספיק' לא מחזיקין איסוי' כ"ש דכל שאר רבותינו לא חילקו בזריקה ושרו ליה לגמרי בכלל דכל שבזו כו' : ס"ד חזירנא על כל דדדים וזידי דדדים ואינני רואה בו ד' איסורא ואם דעתך מסכמת לדברי תחירנו אכן עלי לבד אל תסמוך :

לט ועל' אודות הספטרה דברי הרב ודברי החלמיד דברי מי שומעין ומשולם מיום עמדי על דעתי לא שמעתי להפטיר שחיהן אלא עד מרחמך השם : אפי' דבמרדכי משמע קאת כדברי אחי אין למידין ממנו דלא מלינו למיקם עליה דהוה מילתא שפיר כי הלשון מגמגם מכמה קושיות וכמה פשטים מפרשים העולם עליו וידעתי שהמרדכי שלך מדוייק. ושלום הקטן יעקב הלוי :

מ מה' שכתבת מנר חנוכה דפונין לימין. כי כתב מהר"ם זה ימים רבים שאחד מן המורים תמה על זה אם ילטרך לפנות לימין כיון שעומד על עומדו והבאתי לו דהס"א דהו"א"ו לו. פלוגתא דרבי עקיבא ורבי אליעזר ור"י הגלילי. אמתן דם קרנות מזבח הזהב ציוס הכיפורים דלמקלח ליטנא דהתם בגמרא פלוגי בהקפת ביד חי שמים הקפה. ע"ש וחמלא מבואר בכמה לישני. ומה שהקפית מעלה בכבש אינני מבין דעתך כלל. אדרבה אהוה מפורש בכמה דוכתין משמע דכל פינות שאתי פונה לא היה אלא לימין ובניינא הכי הוה דכבש דרום המזבח קאי. ולא היה רחב במזבח דמזבח סובב כ"ח וכבש רחבו ע"ז ועלה בכבש ופניו כלפי דרום מזבח ופנה מן הכבש לסובב. וכל זמן ימינו למזרח ע"כ בל' לו לקח דרום מזרחי לימין והקיף כולו דרך ימינו. וכן אנו מסבבי' הושענא : ובזה ישבתי מנכינו שאנו פונין לפסון שהוא שמאל אלא אמרינן בחר היקף אזלינן והתורה על הבימה וכשהפך החזן פניו כלפי התורה דהיינו למערב אז ימינו לפסון ומקיפין כולנו דרך ימינו : והיה נראה לי כשהחזן מהפך עלמנו שהיה מהפך עלמנו דרך ימין כמו שכתוב במימנוני בסיפוף כהני'. ולא ראיתי נוהגים כן ושמא משום כבוד שכינה וליבור אבל הכהנים א"א. ואינו מיושב לי דחזין במזבח דלא חשו לכך כי היה יכול לחזור על העקב כשבא לפסון מערבית לסבב עד מערבית דרומי' דרך מזרחו ולא יהפוך אחוריו ללד מערב השכינה. ואי תימא שמהלך לפניו ונמלא שמאלו למערב. אם כן כשמהלך מן הכבש למזרח אחוריו למערב אי לא תימא שמשנה בהילוך זה מזה והא

והא לא אשכחן : וכן בלובב נראה לי להקוף דרך ימין בנענועו למזרח דרום מערב צפון. ודלא כאיכא דמפני לה ולא ידע טעמא. ואי משום שויתי השם לגנדי תמיד הא לא שייך אלא בשלום שבסוף תפלה דמדבר נוכח. כאלו מדבר עם שכנגדו ונפער מרבו וזה לא שייך הכא דאם לא כן מוזנח הזכר נמי : ותמידי על כתיבות תורתכם הקדושה דפוגין לשמאל. ושמא משה רבינו ע"ה עיניו ראו את מורו יתי' ופנה לימינו שרא לי מר : וגר הנוכח לא ידעינא מאי דוחקך לציולא פילא בקופא דמחטא הא ודאי במקום דליכא מוזהר דמדליקין בימין דכל מידי דמלוה ימין עדיף ואפילו תפילין קשירה בימין והנחה גלי קרא אכל כל שאר דוכתא ימין עדיף דמהאי טעמא לולב בימין ואמר בשמאל. כדאיתא במדכ"י : ובבבב"י מדליקין בימין לחד טעמא משום דליכא מוזהר : והך מפרש דאין בכל בית זה מלוה מוזהר לא ידעינא מה הוא מה ענין פתרון זה לזה כל הדרים חייבים במזוזה. ואלו בני ריוני"ם סומכין משום שהנשים מתקשעות בבית החורף ומ"מ חשיב בית צפני עלמנו ומה יועיל לו שעשית מלוה בפתח הבית בימין. ולדיך חזר שיש לה' צ' פתחים אם פתח האחד פטור מן המוזהר כגון פתח שמאי או אינו רגיל. אטוי ידליק בשמאל. ותניא בשעריך אחד שתי בתים ותצרות עירו' ומדינה לפי דברך ואם היה מוזהר בפתח החזר או השיר היו כל הבתים מדליקין בשמאל אפילו ליכא מוזהר. וכן בית הנכנסת בנגות השיר ובפ"י כתבו רבותינו דכל דין מקום הדלקי איכא לדין צפנים כמו לדידהו בחוץ. ובשאלתות דרב אחאי מוזהר בןמין וגר הנוכח בשמאל. ובעל הבית בטלית מצויצת עובר ביניהם לקיים החוט המשולש לא במהרה יכתק. פ"י חוט לזית בין שניהם ולדין מה שייך האי טעמי וכל רבותינו מדליקין בימין בדליכא מוזהר. ובפ"י אמר לי מה"ר שלום שמדליקין בשמאל הואיל ויש מוזהר בפתח בית החורף שלו אשיג דיש צ' או ג' מוזהרות מחוץ לבית החורף עד הרחוב. הלמא שזו שבבית החורף היה מדליק בימין. ולית דין לריך בשש וש"י כ"י דורך הקטן יעקב הלוי תלמיד :

מא ועל אודות המלמד אם היה קן כשברה בעל הבית עדיין היה מולא המלמד להשכיר עלמנו אין לו אלא תרעומות כדאיתא בפרק האומנין עד שלא התחילו במלאכה כ"י. ופריך לאו דווקא אלא בעוד מוציאים להשכיר. ואם לא מלא להשכיר עלמנו לריך לדקדק אי הוה בעניין זה דה"ל למלמד לאסוקי אדעתיה אונס הוה בלון שהתחיל קלת בעת השכירות או רגילות לברות ממקומו הסמוכו ששם התחיל הפורענות כיון דשכיחי שיירות כדפי' לעיל איבעי לי' לאסוקי אדעתיה ולא תגוי. ואי לא מתנה פסידא דמלמד. או אם הוה בענין זה שבעל הבית והמלמד לא הוה לי' לאסוקי אדעתיה. כגון שהתחיל באמצע הזמן פתאום ובכל פרווהא לא היה דבר בעת השכירות הא נמי פסידא דמלמד. אבל אי בעל הבית הוה ליה לאסוקי אדעתיה ולא המלמד כגון שהוא נכרי ואינו יודע טובת העיר והמדיו ובעל הבית יודע אז הוה פסיד' דבעל הבית. כל זה הסכימו רוב רבותי ז"ל. ומלשוני משמע שהנער לא מת ולא חולה וגם המלמד לא קבל כלום משכירותיה על כן לא חילקתי בהאי דינא : ואם נפסק לומר שלא יחשב אונס כיון שלא הי' בורח מעלמו אם לא שיברחו רציו נרא' דהא לית' כיון דאי הי' דעת הנער לא היה נשאר במקו' סכנה

סכני ואמריק נמי בעידן ריתחא ענשין אפי' אעשה ואמרו רבותינו ז"ל קענים נחפשים בעון הדור ובעון אבותיהם וילפיין מקראי נמי דכתיב את גדותיו וגומי' גדויי המתמשכני' על הרועים ופשיעא דאין כהדי אס ה"י ידע כל זה לא הוה נשאי ע"כ מוטל על אביו להבדילו ולהלילו והוה כמו הוא אומר אינו לריך ורופא אומר לריך נאמוי ידעתי כי לא נכחד ממך ושלום כמי הקטן יעקב הלוי :

מב עק אודות הבכור אס-המוס מוס מובהק שנלמד אוננו מן הסחום דסיינו עב שבאוזן אז מותר לשוחטו ואס ימלא כשר מותר להאכילו אפי' לגוי' רק שלא לסקול בשרו בליטרי' ולמכרו במקולין אבל העור מותר למכרו לגויס גם החלב מותר למכרו לגויס בליטרא במקולין אבל אס ימלא טריפי' אז העור והבשר והדם טעון קבורה עכ"ל וכתוב בפר"ס לפיכך כשיפול בו מוס בבכור טוב והגון למוכרו לגויס מחיים ע"כ. ועוד כתב מהר"ה ז"ל שאין להחיר למכור לגוי ולא עבדי' עובדא כספרי והפרטים אף על אודו' הבכור שהעילה בו השפחה מוס כדו' להחירו כתב הרא"ש בתשוב' דהשיב לדעת ואסור ע"כ :

מג המורים לכהן שהלך עם אביו על הקברות והוא מטמא לשאר מחיי' לריכים כפרה על שהחיר לכהן לעמוד בצית הקברות מטע' חזרת מן המת שאין בו לורך לאביו וקא מוסיף עומאה בהיבורי' ואשר כתבת שצ"ה לו אביו לקוברו בעלמו. אי"כ לא שנית אמר לו אביו הטמא יכול יטמא' לו ואפי' לאו גרידי לא דחי כבוד. ומנהג פשוט הוא שאין הולכין הכהנים לקרוביה' אלא עד הקברות וחינוקות של ב"ר יודעין וחימי' גדול טעמה במילת' דכתו' בכל חיבור וכל רבותי' שוין זולת ר"ח ונדרו דבריו וראיותיו בזה עכ"ל :

מד כשחל ע"י בלב בשבת אסור ללמוד אחר חלות אלא דבריי' הרעיי' שבידמי' כמו בחול : ובערב ראש השנה יכולין לאכול לבדית מילה השייכי לבדית ומי שיראה וכן דן קמיה רבותי' :

מה על המאורע. כי הגאונים פסקו אשה שמלאה אלה וולד מת שמחמירי' דהוי שוגג קרוב למוזד אך אינו ראוי להחמיר על אשה שנתעבדי' להשננות כי יש נשים שהם מפסידים הסריון :

מו אלמנה שלא נשבעה על כתובתה אע"ג דהוילא הרבה יותר מכתובת' הן למסים הן לשידוך צנים אין מנכין לה מכתובת' כי כל מה שהוילאה הוה משבח כתובתה. אלא אס ירצו היוורשים דנשבעה היא וכמה שהניח אביהם טעול ובשאר העודף אשר ה"י במיתת אביהם הכל של היוורשי' :

מו ואמר מהר"י ז"ל דעוב למנוע שלא להשתמש במאני דקוניא בפסח ואמר שראה הטעם משום דלא ניכר בליעתו כל כך חיישין שמא הגוי שימש בזה קודם הפסח חמץ :

מה עוד משמו דמזכין גט למשומדת מטעם דזכין לאדם שלא בפניו. ועל משומד ששלח גט לאשתו שיזכה לה ע"י אחר מיד ואחר יקבל מיד כי חיישין שמא יבטל כמו שכתבו רבותינו על מי ששלח גט בזמן הזה שיעשה שצוה שלא יבטל אבל האי משומד חסוד :

מט אמר מהר"ל המלוה על המשכון קיימא לן דפעור באונסין אפי' לרש"י דהא

תשובות מהר"ל

דהא דרי' יצחק דמפרש רש"י דקונה משכון להסחייב צאונסין היינו במשכון שלא בשעת הלואה אבל בשעת הלואה לכל לא הוה אלא שומר שכר ליש מרבותינו וכיון דלאנס ע"י תפיס' היינו סיכווי". ושומר שכר פטור מאונס. אך ישבע ג' שבועות שלא פשע. שלא נתן כו'. שלא שלח בו יד. ושבועת הפשיע' יצדירו לו הדיינים המנשביע' אותו ששמרה כדן שומר שכר לפי מה המשכון. ושלא תהא תחלתו בפשיעה וסופו באונס. וכשנשבע הכי ג' שבועות כעין דאורייתא גובה מעותיו גם יודיעוהו קודם דין שליחות יד דחייב אפילו באונסין :

ג מה דכתב מר דנראה שהוה איסורי לברוח. כו' פרק זה בורר אמרינן שב שני הוה מוחתא ואיגש בלא זימני לא שכיב משמע קאת דאין לברוח אמנס נראה דאינו אלא משל בעלמא דאמרי אינשי דפרק קמא דחגיגה אמרי' דיש נספה בלא משפט כי הא דאמר לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא נשיא כו' כדאייתא אלמא דעמי שלוחי כל שכן כהאי גוונא דאייתי ויהיב ליה רשותא ודרשינן מאל תלאו וגומר כיון שנתן רשות למשחי' כו' : ומסאי טעמא רגילין לברוח. וכן מוכח בספר חסידים סיוד הרוקח דטוב לברוח וטעמא רבה איכא דזימנין נגזר על עיר אחת או מדינה אח'. וזכר לדבר כתב היוולא מן העיר והיתה לו כפשו לשלל. וכתב על עיר אח' אמטיר וגומי' והיה לשאר מיני פורעניות המתרשבות וגם משום ביטחונא דמסאי טעמי' נמלא בתשובה שאין לריך להחאבל בעידן ריחא. וכן כוהגים בארץ לומברדי"א. ואמרינן נמי אל יעמוד אדם במקום סכנה כו' ואמרינן נמי ג' דברים מזכירין עונות של אדם קיר נטוי וכו'. מכל הכי מורה דאין טוב לעמוד במקום סכנה כו'. וכן ראייתי גדולים שהלכו למקום אחר והא דאמרינן פרק הכונס כנוס רגלך ויליף מקראי טובא : שמעתי מפי מה"ר שלום שי' דלאחר שהתחיל ונתחזק ואיטיהיב ל"י רשות' למסגיה להדיח יש לכנוס רגליו. ואמרינן נמי כל הדרכים בחזקת סכנה. אבל מתחלה טוב הוא לברוח. ומסכי' תענית איכא מוחא ביה חוחאי גזריני תענית אף על גב דמרחקי' טוב' דשכיחי' שיירת' ואיתא נמי תחס אמר ליה לשמואל איכא מוחא בחזירי גזרי' תענית דדמיא מעייבו לבני אינשי וכל זה מורה אהא דאמרינן אין מבחין כו' על כן נראה דאין כאן שום איסור : **נא קיי"ם** ושלוס לאהובי הח"ר יעקב שי' מה שכתב מר מנגלן דאין נקרא גדול עד י"ג שנה ודאי סמך יש מנו ילרתס וגומי' ואין סומכין על זה דאסמכתא מדברי קבלה הוא. עוד שמעתי סמך מכדי רשעתו דדרשינן מיני' שליש מלפניו פי' כדי חיי רשעתו דהיינו י"ג שנה שליש ל"ט אלמא בן י"ג בר רשעא הוא. וגם על זה סומכין דנימא רביעית מהאי טעמא או חליו אס לא נאמר דאי אפשר לחלק אלא לשליש' ואע"ג דאפשר לחלק לשביעיות. הא ודאי לאו בר עוש"י הוא דאינו ראוי לביאה עד כ"י. וכתב ואס אין לאיש גואל ודרשינן מיני' דקטן אינו מוליד דלא נקרא איש. והכי פירושו איש אחס לריך לחזור אהרי יורשו ולא קטן דאפילו בר ע"י אינו מוליד ומכל מקום אסמכתא הוא אלא העיקר מכח הילכתא כמו כל שיעורין דהילכתא נינהו : וכן בן ע"י לביאה וכן י"ב למדרים וי"ג לעונשים : ועשרים לשערא' ול"ו דהוי רוב שנותיו לסריסות : ובאשה בת ג' ובת י"א ובת י"ב כל הכי הילכתא נינהו ככל שיעורין דאורייתא : ומה שתמהה דמענישי' על

על ההלכתא מילתא טובא סמיכן אהלכתא בין למכות בין לעונשים צהריגרות להולאת שבת. רובו ומקיפין חוץ והוה עמא. ואי עבד מלאכה בשבת חיוב. וכן אי עבד עבודה ואספרס מהול ירציון דוק ותשכח: וראיותין משערות לאו מילתא היא דאדרבא זמן שערות תליא בגדלות דקודם הזמן לא הוה סימן ולמאן דאמר אפילו תוך הזמן אלא תרתי צעין זמן ושערות או סימן דר"י בדלעיל. ומה שהבאת מלוי. אכתי מנלן דפחות מ"ג לא הוה איש. ועוד דורו הראשונות יולדו בחי כדמוכח פרק בן סורר-מבללאל ובה שבע אלא הילכתא היא בדלעיל ותו לא מידי וש"ש כ"י הקטן יעקב הלוי:

נב תהוג בשמח' וגם יגון ואנחה. אהו ידיו בן אחי מהרי" ש"י. מה ידעת ולא תדע שהלכת ענין הקידושין לפני מסחמא כוונתה דלימתי" שיכר מכשורי. ואני קנעתי מלברר מילי דקידושין ומכל מקום מרוב הפלגות והפלת האחרים אשר כתבו עמך לא נמנעתי מלהשיבך אשר עם לבבי לע"ד קרינא עליה דמר את נשי עמי תגרסון מבית תענוגיה. בזה שאלת להפריש ריעים האסובים. דאפילו אח"ל דאין כאן קידושין כלל אפי" הכי שריא ליה כמו שפ"י התו וראוי מקטן שקידש סמוך לפירקו. אע"ג דאין לו קידושין כלל אפילו מדרבנן. ואשמו פטורה מן החליצה ומן היבוס. אפילו הכי מזהו להשיאו סמוך לפירקו. דאמר מר המשי" בניו ובנותיו סמוך. לפירקו אע"ג דאין לו קידושין. ע"י הכתוב אמר כו' כך פ"י ר"י בפרק האיש מקדש. אע"ג דפליג אבאלתוח וסבירא ליה דבחי"י אביה אינה מקודשת אפילו למיאון דלא תוקנו רבנן אלא ביהומים מדאיצטריך לאוקמי ביבמות ביחומים בחיי האב. מ"מ פ"י ר"י דמותר להיות חללו ולא השיב כעין זאת ולא חיישינן לשה יבוס וימחה. וכן השיב ר"ת. וכב"י תמלא בחטבות רבי' שמשון שבמיימוני. ולענין גופה דעובד' א"ס מקודשת דריו"י האב. אע"ג דפסק רב אלפס והגאונים אפילו נהרס האב אחרי כן אינה מקודשת פ"י רב"י" דבריו בתחלתו המעות בשעת הרלווי והכי נפק עובד' הלכה למעשה שפסקו כך רבי' אליקים ורבי' אבין ורשב"ס. כדאיתא באביאסקף ומייתי להכי' עובדא במרדכי ובמיימוני ע"ש. ואפילו שתק כשידע מהני אי לא נתאלכו המעות אפילו אמר לאי וקבלי קידושין לא לריך בדפסק רבי' שמואל. גס הרא"ש חמה על רב אלפס שפסק אפילו נהרס לא מהלוי והר"מ כתב באבן העזר דאפילו נתאלכו המעו' מהני רלוין למפריע. מיהו על דא תנן לסמוך כיון דמסקי גדולי אשכנ"ז דבעי' שלא נתאלכו בדלעיל ומשעת רלווי מקודשת ומה שכתבו כולהו רבוות' אין חילוק בין נער' לקטנה. הא בספר חפץ חילוק באביאסקף הלא הוא בהג"ה מיימוני. אע"ג דסתר ראייתו ראיתי הג"ה באביאסקף שחיוק דברי ספר חפץ וסתר ראייה דבראב"ה. ועוד הביא ראייה לדברי ספר חפץ מרש"י דגיטין ואין להאריך בזה: ובכתב אבי החתן כתוב וז"ל ודע כי אחי הכלה כו' עד גס כתב שהודיע כבר לאביו מן הזיווג. אכן תשובה מאביו לא ראינו אצחנו עכ"ל. משמע שהאב ידע ושתק ומדלא מיהה משמע שהוא ראונו דלא ניוחס שיכוון לקלקלה ואח"כ שתק ולאחר הנישואין יערער. כלל דמילתא לע"ד נרא' הואיל ורגילין לקדש בטלעת מסחמ' המקודשת שמרחו. ואינו מתאלל בימים רבים כי כן רגילין לשמור טבעת הקידושין ימים רבים משום חיבה.

אם

גימל